مرکز مدیریت بیماری‌های واگیر
جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
مرکز روابط عمومی و اطلاع رسانی

شمـــاره ۸۸
تیر ۱۴۰۵

گزاره‌برگ

بیماری‌های واگیر ایران و جهان

ویژه‌نامـــه روز جهـــانی و مـــلی بیماری‌هـــای قابـــل انتقـــال بیـــن انســـان و حیوان

گزش جانوران زهرآگین

گزش یا گزیدگی جانوران زهرآگین به آسیب ناشی از ورود زهر(Venum) به بدن انسان از طریق نیش، دندان یا سایر اندامهای تزریق‌کننده زهر توسط جانوران سمی گفته می‌شود که می‌تواند باعث بروز علائم موضعی، علائم سیستمیک، ناتوانی یا حتی مرگ شود.

گزیدگی با تلقیح زهر به داخل بدن فرد آسیب‌دیده را گزیدگی سمی می‌نامند؛ مانند مارگزیدگی و عقربزدگی مار و عقرب از مهمترین جانوران زهرآگین و گزش آن‌ها از دلایل مهم مراجعهٔ بیماران به بخش فوریت‌های پزشکی می‌باشند. همچنین مارگزیدگی و عقربزدگی موجب مرگ و میر در بسیاری از کشورهای جهان می‌گردد. در ایران، با توجه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی و وجود گونه‌های شناخته‌شدهٔ مارهای سمی و عقرب‌های زهرآگین هر ساله شاهد بروز حوادث ناشی از مار و عقرب‌گزیدگی در مناطق مختلف کشور هستیم. مارگزیدگی در همه سنین و عقرب‌گزیدگی در کودکان کمتر از شش سال، با مرگ و میر بیشتری همراه است.

وضعیت مارگزیدگی در جهان

سالانه ۵/۴ میلیون نفر در سراسر جهان دچار مارگزیدگی می‌شوند مارگزیدگی در حوزه بهداشت عمومی در بسیاری از کشورهای مناطق گرمسیری و نیمه‌گرمسیری است. بیشترین موارد در آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین رخ می‌دهد. در آسیا سالانه تا ۲ میلیون نفر دچار مسمومیت ناشی از زهر مار می‌شوند، در حالی که برآورد می‌شود در آفریقا نیز سالانه بین ۴۳۵ هزار تا ۵۸۰ هزار مورد مارگزیدگی نیازمند درمان وجود داشته باشد. این مسمومیت عمدتاً زنان، کودکان و کشاورزان ساکن جوامع روستایی فقیر در کشورهای با درآمد پایین و متوسط را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بیشترین بار این مشکل متوجه کشورهایی است که از ضعیف‌ترین نظام‌های سلامت و کمترین امکانات پزشکی برخوردارند.

وضعیت مارگزیدگی در ایران

ایران یکی از کشورهایی است که دارای موارد مار گزیدگی در برخی از مناطق است. در سال ۱۴۰۴ تعداد ۵۶۸۶ مورد مارگزیدگی در ایران شناسایی و گزارش شده است، که منجر به مرگ ۵ نفر شده است. در ایران، گونه‌های مختلفی از مار از جمله افعی گرزه، کبری ایرانی، افعی شاخدار، افعی دماوندی و مار جعفری وجود دارند که برخی از آن‌ها سمی هستند و می‌توانند باعث مرگ شوند. بیشترین موارد مارگزیدگی در استان‌های سیستان و بلوچستان، خوزستان، کرمان هرمزگان، فارس و بوشهر گزارش شده است.

شکل ۱. پراکندگی جغرافیایی مارگزیدگی در استان‌های کشور سال ۱۴۰۴

تعداد موارد مارگزیدگی از سال ۱۳۹۷ لغایت ۱۴۰۱۴

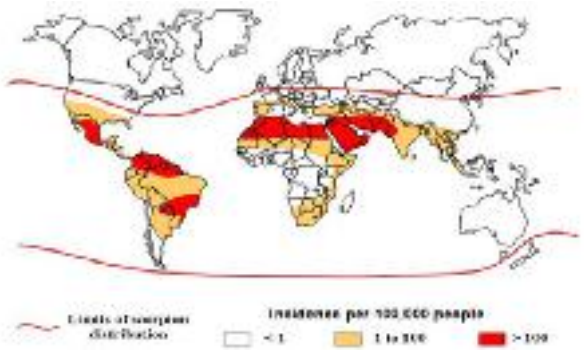
سال	مارگزیدگی	مرگ ناشی از مارگزیدگی
۱۳۹۷	۶۵۴۳	۷
۱۳۹۸	۸۰۱۸	۵
۱۳۹۹	۶۰۱۸	۲۱
۱۴۰۰	۶۲۴۸	۹
۱۴۰۱	۶۵۹۶	۳
۱۴۰۲	۵۸۳۹	۹
۱۴۰۳	۸۳۸۹	۵
۱۴۰۴	۵۶۸۶	۵

عقرب‌زدگی

عقرب‌زدگی در جهان

عقرب‌ها از مهم‌ترین جانوران سمی دنیا محسوب می‌شوند. عقرب‌زدگی از معضلات بهداشتی درمانی بسیاری از مناطق دنیا است تقریبا ۲ میلیارد نفر در دنیا در مناطق پرخطر از نظر عقرب‌زدگی زندگی می‌کنند و موارد سالانه عقرب‌زدگی به بیش از ۱ میلیون نفرتخمین زده می‌شود. از این میان سالانه ۳ تا ۵ هزار مورد مرگ ناشی از عقرب‌زدگی در دنیا گزارش می‌شود. عقرب‌زدگی‌ها بیشتر در نواحی خشک و گرمسیری و نیمه‌گرمسیری دنیا گزارش شده است. وضعیت عقرب‌زدگی زدگی وتلفات ناشی ازآن در مناطق مختلف جهان باتوجه به شیوه ومحل زندگی، وضعیت اجتماعی اقتصادی وسطح خدمات بهداشتی و گونه عقرب، در هر منطقه جغرافیایی متفاوت است. درکشورهای آفریقایی و خاورمیانه مانند عربستان سعودی، مراکش، ترکیه، اردن، الجزایر، مصر، عراق، سودان، آفریقای جنوبی و ماداگاسکار و همچنین در کشورهای آمریکای جنوبی و مرکزی مانند برزیل، مکزیک، آرژانتین، ونزوئلا، گویان وترینیداد، عقرب‌زدگی مشکل عمده بهداشتی و پزشکی آن‌ها می‌باشد.

شکل ۲. بروز عقرب گزیدگی در جهان

عقرب‌زدگی در ایران

ایران یکی از کشورهایی است که دارای موارد عقرب‌زدگی در برخی از مناطق است. در سال ۱۴۰۴ تعداد ۴۲۳۵۱ مورد عقرب‌زدگی در ایران شناسایی و گزارش شده است، که منجر به مرگ ۱۱ نفر شده است. در ایران، گونه‌های مختلفی از عقرب از جمله عقرب سیاه بزرگ (آندرکتتوس) عقرب زرد خالدار،گادیم که از خانواده بوتیده هستند وجود دارند که سم توروتوکسیک و همولیتیک خطرناکی تولید می‌کنند و موجب مرگ افراد به‌ویژه کودکان کمتر از ۶ سال می‌شوند. بیشترین موارد عقرب‌زدگی در استان‌های سیستان و بلوچستان، خوزستان، کرمان، یزد و هرمزگان گزارش شده است.

شکل ۳. پراکندگی جغرافیایی عقرب‌زدگی دراستان‌های کشور سال ۱۴۰۴

تعداد موارد عقرب‌زدگی از سال ۱۳۹۷ لغایت ۱۴۰۱۴

سال	عقرب‌زدگی	مرگ ناشی از عقرب‌زدگی
۱۳۹۷	۵۷۱۴۷	۱
۱۳۹۸	۵۹۹۰۳	۲۲
۱۳۹۹	۴۹۷۰۹	۲
۱۴۰۰	۴۲۳۶۵	۸
۱۴۰۱	۵۴۲۲۲	۱۵
۱۴۰۲	۵۲۱۹۰	۶
۱۴۰۳	۴۷۲۹۳	۴
۱۴۰۴	۴۲۳۵۱	۱۱

کنترل و مراقبت در جانوران زهرآگین:

- شناسایی و ثبت و گزارش‌دهی موارد گزش جانوران زهرآگین در کشور
- تامین و توزیع آنتی‌ونوم مار وآنتی‌ونوم عقرب در سطح کشور در استان‌ها
- انتقال سریع موارد گزیده شده برای درمان استاندارد و به موقع (راه‌اندازی تعداد ۴۲۹ مرکز منتخب گزش جانوران زهرآگین در مراکز جامع سلامت و همچنین تعداد ۴۴۷ بیمارستان منتخب در کشور که دارای آنتی‌ونوم مار و عقرب می‌باشند).
- شناسایی مناطق پرخطر و ماه‌های با شیوع بالا
- اقدامات پیشگیرانه و نظارت و ارزیابی در سطح کشور

سایر راه‌کارهای کنترلی

- آموزش کارشناسان بهداشتی و بیمارستان‌ها و پزشکان شاغل در مراکز منتخب گزش جانوران زهرآگین در مراکز جامع سلامت و بیمارستان‌های منتخب در کل کشور و برگزاری وبینارهای کشوری جهت آموزش کارشناسان وپزشکان در مراکز دولتی و خصوصی
- هماهنگی و همکاری بین‌بخشی با سایر ارگان‌ها از طریق دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور با صداوسیما، آموزش و پرورش، سازمان محیط زیست و... به‌منظور تقویت ارتقا آگاهی جامعه
- مهمترین قسمت پیشگیری اگاهی دادن و آموزش همگانی درباره عقرب‌ها و راه‌های پیشگیری از آسیب‌های ایجاد شده توسط این جانوران است. کنترل جوندگان در اطراف اماکن مسکونی موجب کاهش ورود مار و عقرب به این مناطق می گردد.

معاونت بهداشت
مرکز مدیریت بیماری های واگیر

جهت کسب اطلاعات بیش‌تر از بیماری‌های واگیر در ایران به این لینک مراجعه فرمایید: https://icdc.behdasht.gov.ir/